

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Ива Банкова Монева

относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8 „Икономика“, докторска програма „Политическа икономия“

автор на дисертационното изследване: Науаф Салех Ал-Файез, докторант от катедра „Обща икономическа теория“ при Икономически университет, Варна

тема на дисертационното изследване: „Данъчно бреме, данъчен капацитет и тяхното влияние върху икономическото развитие на Йордания“

основание за представяне на становището: участие в състава на научно жури, съгласно заповед № РД – 06 - 1374 от 24.06.2020 г. на Ректора на Икономически университет, Варна

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа 189 страници, включващи основен текст, 26 таблици и 1 фигура. Логиката на дисертацията следва възприетата традиционна структура и се състои от увод, три глави, заключение и литература. Няма приложения. Посочената структура на труда и неговото основно съдържание са подчинени на темата и на формулираните в увода обект, предмет, теза и цел. Няма формулирани задачи и ограничения на изследването. Библиографията обхваща 154 източника. Цитирано е коректно.

Не се установяват отклонения от нормите на научната и професионалната етика.

Авторефератът е композиран съгласно изискванията и отразява основните части от дисертацията.

II. Преценка на форма и съдържание на дисертационния труд

Формулирана и защитена е изследователска теза. Това е основание за характеризиране на дисертационното изследване като завършено.

Методологията на изследването е коректна. На подходящи места в текста са организирани обобщения и изводи. Проличават авторовите знания по изследвания проблем, дискутирано е ѝ на практико-приложно ниво. Като слабост може да се посочи известна разказвателност в параграфите на изследването.

В техническо, графично и стилово отношение работата е на много добро ниво. Обемът е оптимален и главите на изследването са композирани съразмерно.

Част от авторовите виждания получават съответната публичност. Докторантът публикува самостоятелно 1 статия и 2 доклада. В тези публикации се интерпретират проблеми, разработени в труда. Всички те отразяват отделни моменти от дисертацията и по този начин преди окончателното ѝ оформяне и защита са апробирани съществени части от нея.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационното изследване

Намирам, че приносите на Hayaf Saleh Ал-Файез в дисертационния труд са следните:

1. Оценява и избира в изследването си, след ретроспективен и критичен преглед, като адекватна теоретична основа за анализа на йорданската икономика и нейната данъчна политика синтеза от идеи на неоинституционализма и политическата икономия на развитието.

2. Данъчната политика в Йордания се изследва през призмата на оценката на глобалните и регионални процеси на данъчно развитие през последните няколко десетилетия. Търси се отговор на въпроса доколко процесите на данъчното развитие в Йордания се вместват или не в особеностите на глобалните и регионални данъчни тенденции. Авторовите търсения се допълват от резултати на емпирични и социологически проучвания на други автори, работещи по подобни проблеми.

3. Оценката на йорданската данъчна система е през призмата на нейната организационна и инструментална страна. Прави се извода, че оценката не е еднозначна. Установено е, че:

- организационната страна е по-развита и ефективно действаща и се анализират причините за това.
- инструменталната страна на данъчната система е по-слабо развита, нестабилна и в отделни случаи разминаваща се с обичайната практика на останалите държави и се анализират причините за това.

4. Извършено е самостоятелно анкетно проучване на мнението на 122 служители от Дирекция на данък ДОД и данък продажби. Установено е сходство на мненията на анкетираните с констатациите направени в теоретичния и емпиричен анализ на дисертационното изследване.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

✓ Препоръката, която отправям към докторанта, е в пожеланието в бъдещата си работа да задълбочи още практико-приложните въпроси, разработвани в настоящия труд, тъй като тяхната актуалност и значимост ще продължава да е важна. Да ги апробира успешно в Йордания.

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Дисертационният труд притежава необходимата научна значимост за една докторска дисертация, което ми дава основание да го приема за завършен.

Като член на научното жури давам своята **положителна оценка** на дисертационния труд „Данъчно бреме, данъчен капацитет и тяхното влияние върху икономическото развитие на Йордания“ на Науаф Салех Ал-Файез и предлагам на научното жури да му бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Политическа икономия“.

(η)
Варна,
17 юли 2020

от проф. дин Ивона Георгиева Якимова

Член на научно жюри съгласно Заповед № РД-06-1374 от 24.06.2020 на
Ректора на ИУ – Варна

Относно: Дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „Доктор” по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Политическа икономия” на докторант **Науаф Ал Файез**, катедра „ОИТ” към ИУ - Варна на тема „**Данъчно бреме, данъчен капацитет и тяхното влияние върху икономическото развитие на Йордания**”

1. Кратки данни за кариерното развитие на докторанта

Науаф Ал Файез придобива образователно-квалификационна степен „магистър” по специалност „Икономическа информатика” в Икономически университет – Варна през 1995 година. По време на обучението си изпъква сред останалите чуждестранни студенти със своята любознателност, трудолюбие, усет и нагласа към теоретичното знание. Десет години по-късно, той е зачислен като редовен докторант към катедра „Обща икономическа теория” и се ориентира към научна проблематика, пряко свързана с професионалните му ангажименти в данъчната администрация на Йордания. През 2002 и 2006 година е специализант към катедра „МИО” – Икономически университет – Варна и Американския университет в Благоевград, където преминава през шест месечен курс по бизнес английски език. Владее арабски, български и английски език.

2. Актуалност и значимост на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд отговаря по обем, съдържание и структура на изискванията на член. 27, ал. 2 от Правилника за прилагането на закона за развитие на академичния състав в Република България. Избраният научен проблем е особено актуален, предвид глобалните динамични промени в данъчното облагане през последните 20 години и тяхното

отражение върху националните данъчни законодателства. С разработката на докторантския си труд Науаф Ал Файез търси задълбочено теоретично интерпретиране на най-новите тенденции в данъчната политика като следствие утвърждаването на новата икономическа философия от края на 20 век и нейното отражение върху данъчната философия и практика в отделните държави. Прилагайки един от основните принципи на научното знание – от общото към специфичното, докторантът си поставя за цел да изследва глобалните процеси на данъчна трансформация и развитие и на техния фон да очертае регионалните и национални измерения, с идеята да установи доколко те намират своето отражение в националната данъчна политика на Йордания и дали спецификата на националното развитие не доминира в използванятия данъчен инструментариум. Подобен научен анализ е фактор за съществено разширяване и задълбочаване на професионалната перспектива и виждания на докторанта, както от гледна точка на стратегическите, така и на оперативните му професионални решения. Авторовата оценка и представянето на възгледите на други автори по проблема показва, че дисертационния труд е логическо продължение на тези изследвания и със своите идеи и изводи докторантът прави своя научен принос в изследваната проблематика.

3. Структура и съдържание на дисертационния труд

Докторантският труд е в обем от 189 стандартни печатни страници и има структура, включваща въведение, три глави, заключение и библиографска справка от 154 източници на български, арабски и английски език. Резултатите от изследването са онагледени с 26 таблици и една фигура.

Във въвеждащата част са изведени актуалността и значимостта на избраната тема, която е неразрывно свързана с професионалните интереси и ангажираност на докторанта в бъдещите му творчески изяви. Тук коректно са дефинирани обектът и предметът на научното изследване, формулирана е научната теза и е посочена теоретичната основа, върху която е изградено научното изследване. В началния етап от изследването докторантът имаше своите колебания за теоретичната база, предвид факта, че преобладаващата

данъчна действителност се свързваше с неокласическата данъчна философия, която трудно изясняваше данъчната реалност в йорданската икономика. Впоследствие той се ориентира към идеите на институционализма и политическата икономия на развитието, синтезът на които се оказа по-подходяща и надеждна теоретична база за анализ.

Първа глава изследва същността, характеристиките и потенциала на основния категориален данъчен инструментариум и по-конкретно данъчен капацитет, данъчно бреме, данъчна политика и тяхната връзка с икономическия растеж. Докторантът демонстрира способност за добро познаване, аналитичност и критична оценка на отделните теории и научен усет за избор на подходяща теоретична основа, която най-адекватно обяснява противящите данъчни процеси и тенденции в йорданската икономика.

Втора глава съчетава теоретичния с практическия анализ на съществуващата връзка между икономическа и данъчна философии и съответно между икономическа и данъчна политики. Тази връзка докторантът интерпретира от позициите на класицизма, кейнсианството и неокласицизма. В подкрепа на своите изводи докторантът анализира резултатите от данъчните реформи през 90-те години на 20 век в две развити полюсни пазарни икономики – САЩ и Швеция с идеята да докаже, че зад специфичните национални цели и интереси, се очертават общи закономерности, които придават универсалност и общовалидност на данъчните процеси и явления и позволяват да се очертаят глобални данъчни тенденции.

Последният параграф на втора глава разглежда тези глобални данъчни тенденции на регионално ниво – регионът на страните от МЕНА, към който принадлежи и Йордания. Докторантът прави извода, че регионалната специфика доминира над глобалната и нейното влияние върху йорданската икономика е далеч по-осезаемо.

Трета глава обобщава авторовата оценка за данъчната политика в Йордания, като авторът разграничава институционалната от

инструменталната страна на йорданската данъчна политика. Дескриптивният анализ на йорданската данъчна политика е допълнен от резултатите на самостоятелно проведено анкетно проучване на над 100 служители от данъчната дирекция, чиито професионални мнения и оценки са допълнителен аргумент в полза на развитите тези и идеи от докторанта в предходните глави. Мен лично ме впечатли високата цензова и професионална подготовка на анкетиряните данъчни служители и техните обективни и критични мнения относно данъчната култура на населението, връзката на данъчната политика с икономическия растеж и др. Получените резултати служат за добра основа на формулираните изводи и препоръки на автора в заключението, които обобщават идеите на изследването и му придават определена цялост и завършеност.

4. Научни приноси и достойнства на дисертационния труд

Докторантският труд на Науаф Ал Файез съдържа определени научни приноси и достойнства, по-важните от които са следните: - извършен е добросъвестен научен анализ на данъчните процеси и практика на глобално, регионално и национално ниво в рамките на последните 50 години с идеята за очертаването на основните данъчни тенденции и тяхната специфика в йорданската икономика, - докторантът е постигнал добър баланс между чистата теоретична интерпретация на избрания научен проблем и практическия анализ на протичащите процеси в данъчната политика на отделните нива – глобално, регионално и национални, - докторантът разграничава институционалната от инструменталната характеристика на йорданската данъчна политика, което му дава възможност за по-обективна и точна оценка и формулирането на конкретни изводи и препоръки, - извършено е и самостоятелно представително анкетно проучване сред данъчните експерти, резултатите от което служат за допълнителен аргумент на автора в потвърждението на изведените от него теоретични тези и констатации, - формулирани са идеи и препоръки за усъвършенстването на дългосрочната данъчна политика и за подобряването на нейната роля за устойчив икономически растеж.

Към посочените достойнства на труда бих искала да добавя, че неговото финализиране е резултат от големите усилия на докторанта да съчетае професионалните, личните и семейните си проблеми и макар с известно закъснение да приключи успешно научните си занимания. Актив на докторантурата на Науаф е и научаването на английски език с цел да ползва научна литература, за което той отдели цели шест месеца в Американския университет и успешно завърши специализиран курс по бизнес английски. В хода на съвместната ни работа имахме много дискусии, различни мнения, но следва да подчертая, че той винаги се е вслушвал в съветите ми и ги е вземал под внимание.

В заключение искам да подчертая, че докторантският труд на Науаф Ал Файез напълно отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академиния състав на Икономическия университет – Варна. С пълна убеденост давам своята положителна оценка и препоръчвам на уважаемите членове на Научното жюри да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Науаф Ал Файез в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика.

гр. Варна

21.07.2020 година

Изготвил становището:

проф. дин Ивона Г. Якимова

(н)

СТАНОВИЩЕ

от доц. Елка Игнатова Атанасова, д.и

Катедра „Икономика и управление на здравеопазването“ – Медицински университет
„Проф. д-р Параклев Стоянов“ – Варна

Член на научно жури съгласно Заповед № РД-06-1374 от 24.06.2020 г. на Ректора на
Икономически университет – Варна

Относно: Дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“
по професионално направление 3.8. „Икономика“
докторска програма – „Политическа икономия“

Автор на дисертационния труд: Науаф Ал Файез

Тема на дисертационния труд: ДАНЪЧНО БРЕМЕ, ДАНЪЧЕН КАПАЦИТЕТ И ТЯХНОТО
ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ЙОРДАНИЯ

Научен ръководител: Проф. д.и.к.н. Ивона Якимова

Съгласно Заповед № РД-06-1374 от 24.06.2020 г. на Ректора на Икономически университет – Варна съм включена като външен член на Научното жури, а с решение на първото му заседание, проведено на 25.06.2020 г., е определено да изгответя становище по процедура за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ с кандидат Науаф Ал Файез – редовен докторант по докторска програма – „Политическа икономия“ към катедра „Обща икономическа теория“ във Финансово-счетоводен факултет на Икономически университет – Варна.

1. Кратки данни за кариерното развитие на докторанта

Науаф Ал Файез придобива образователно-квалификационна степен „магистър“ по специалност „Икономическа информатика“ в Икономически университет – Варна през 1995 г. Десет години по-късно, той е зачислен като редовен докторант към Катедрата по „Обща икономическа теория“.

Трудовият си стаж в областта на данъчната администрация започва през 2008 г. като ръководител на одитен отдел, Аман, Йордания. От 2019 г. е назначен като директор на „Дирекция за развитие и свободни зони“, Аман, Йордания.

През 2002 г. и 2006 г, Науаф Ал Файез е бил съответно специализант към катедра МИО, Икономически университет – Варна и Американски университет в България, Благоевград (6 м. курс по бизнес английски език).

Владее арабски, български и английски език.

2. Актуалност и значимост на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд на Науаф Ал Файез на тема: *Данъчно бреме, данъчен капацитет и тяхното влияние върху икономическото развитие на Йордания* отговаря по обем, структура и съдържание на изискванията на чл.27, ал.2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България.

Темата на разработката подчертава постоянния характер на актуалността на проблема, чиято значимост непрекъснато се засилва в условия на динамично променяща се икономическа среда. Избраният принцип на научното изследване от общото към специфичното, дава стабилна основа за проучване на особеностите на глобалните и регионални данъчни тенденции, които да покажат доколко процесите на данъчното развитие в Йордания се вписват и отговарят на новите предизвикателства. Прави впечатление факта, че темата за данъчната политика в Йордания, периодично попада във фокуса на различни изследвания, които обхващат различни периоди от време през 20 век, някои от които застъпващи се. Дисертационният труд е логично продължение на тези изследвания, като съдържа нови идеи и компилира различни научни методи и подходи, за да формулира полезни и важни изводи, които да допринесат за обогатява на съществуващото научно знание относно състоянието на данъчната политика в йорданската икономика.

3. Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е представен в общ обем от 189 страници и е структуриран във въведение, три глави и заключение. Използвани са 154 литературни източника, като преобладаващите са на арабски и латиница, а резултатите са добре онагледени с 26 таблици и 1 фигура. Дисертационният труд е представен във формата на монографичен ръкопис и показва, че докторантът притежава задълбочени теоретични знания, които съответстват на тематичната област и са предпоставка за аргументирани предложения с практико-приложен принос в решаването на практически проблем с обществена значимост.

Целта на настоящата разработка е ясно и точно дефинирана, като проследява развитието на данъчната философия и политика през последните 50 години. В подкрепа на целта, докторантът застъпва определена теза, която разглежда данъчната политика в Йордания в институционално и инструментално отношение.

Във въвеждащата част на дисертацията са изложени актуалността и важността на избраната тема, която кореспондира тясно с професионалния опит, ангажираност и интереси на докторанта.

В Глава първа от дисертационния труд е отделено внимание на основния категориален апарат на данъчната система, който се интерпретира различно от отделните

икономически школи, но който е представен детайлно, задълбочено и систематизирано. Демонстрирана е способност за анализиране, критична оценка, обобщаване и сравнително интерпретиране на цитираната литература в тематичното поле.

Във втора глава е изведената теоретичната връзка между икономическата и данъчната политики, на базата на анализ на глобалните тенденции и процеси в сравнително голям времеви хоризонт от последните 50-60 години. Проследено е историческото развитие на идеите за икономическата политика, данъчната философия в основните икономически школи: класическа, кейнсианска и неокласическа. За да подкрепи изводите си за протичащите глобални тенденции в данъчното развитие, дисертантът използва за пример данъчните реформи от края на 80-те и началото на 90-те години на 20 век в два типа развити пазарни икономики – американската и шведската, които се разглеждат като съвременна илюстрация на полюсните алтернативни варианти на пазарното развитие. Въпреки че две от най-важните тенденции в развитието на данъчната политика през последните две десетилетия – данъчната конкуренция и данъчната хармонизация, имат най-ясен смисъл и съдържание в практиката на европейските страни, те, заемат обстойно място в анализа на тази глава.

Резултатите от собственото проучване и тяхното обсъждане са изчерпателно представени в **Глава трета** на дисертационния труд. Резултатите от количественото изследване проведено сред 130 служители от данъчната агенция на Йордания потвърждават изводите, които се налагат от предходните проучвания. Последните са използвани, за да се проследи динамиката и да се оцени институционалната и инструментална структура на данъчната политика в Йордания, както и в страните от Близкия изток. Особено ценни са резултатите от емпиричното проучване, които установяват доколко данъчната политика благоприятства икономическото и социално развитие на страната. По отношение на идентифицираните съществуващи проблеми в данъчната организация, дисертантът прави обосновани препоръки за усъвършенстване на данъчната политика в бъдеще, които имат важно теоретично и практическо значение.

4. Приноси на дисертационния труд

Научните и научно-приложни приноси на дисертационния труд, могат да бъдат синтезирани така:

- Извършено е многоаспектно и мащабно изследване на данъчната политика в рамките на половин век.
- Извършен е систематичен оригинален анализ на различните теории и направления в съвременната икономическа мисъл от гледна точка на същността и особеностите на данъчната система и политика и връзката ѝ с икономическия растеж, и е предложен синтезът между идеите на неоинституционализма и политическата

икономия на развитието като адекватен теоретичен фундамент за анализа на икономиката на Йордания и в частност на нейната данъчна политика.

- Изследвани са глобалните и регионални процеси на данъчното развитие и са очертани специфичните за региона на МЕНА данъчни проблеми.
- Изследвани и анализирани са организационната и инструменталната страна на йорданската данъчна система и са направени конкретни предложения за остра необходимост от радикална данъчна реформа, насочена предимно към инструменталната страна на данъчната система, а именно реформиране на данъчното законодателство и данъчната политика.
- Формулирани са препоръки за постигане на дългосрочни резултати във връзка с подобряване на ефективността на данъчната политика в Йордания.

5. Автореферат и публикации

Авторефератът отговаря на изискванията и коректно отразява в синтезиран вид структурата и съдържанието на дисертационния труд, изводите и приносите с научен и научно-приложен характер. Към него е добавен и списък с публикации, свързани с темата на научната разработка, както и декларация за оригиналност.

Във връзка с темата на дисертацията Науаф Ал Файез има три пълнотекстови публикации, от които една самостоятелна статия публикувана в списание с научно рецензиране и два доклада от участия в научни форуми, които са публикувани в редактирани колективни томове. Дисертантът е първи автор и на трите публикации, което потвърждава личното му участие в проведените изследвания.

От приложената справка-декларация за изпълнение на минимални национални изисквания за присъждане на ОНС „Доктор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, се вижда ясно, че докторантът отговаря на заложените изисквания и събира необходимия брой точки по съответните показатели.

6. Въпроси и препоръки

1. В качеството Ви на експерт в изследваната проблематика, считате ли, че отрицателното въздействие на данъчните облекчения може да бъде редуцирано и съответно какви са мерките, които биха могли да допринесат за подобряване на справедливостта и равнопоставеността на данъкоплатците в Йордания?
2. От 2019 г. в Йордания е въведен „национален приносен данък“ с цел погасяването на публичния дълг в страната. Какъв подход е използван, за да се осведоми населението и бизнеса, каква е тяхната информираност и реакция по отношение на тази мярка?

Препоръчвам на Науаф Ал Файез да публикува резултатите от тази разработка на арабски и английски език, за да имат още по-голяма добавена стойност към международните и регионални научни изследвания посветени на данъчната политика.

7. Заключение

Дисертационното изследване е върху актуален и „неизбежен“ проблем, изпълнено задълбочено, съчетавайки отличната теоретична подготовка с професионалния, компетентен и прецизен поглед на докторанта. На базата на ретроспективното проследяване на развитието на данъчната философия и политика, анализирането на глобалните и регионални тенденции, дисертацията предоставя нови знания допринасящи за усъвършенстване на данъчната политика в Йордания в бъдеще, които имат важно теоретично и практическо значение с оригинален характер.

Дисертационният труд отговаря напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на Икономически университет – Варна. Изхождайки от това, **с пълна убеденост давам своята положителна оценка** и препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят **образователна и научна степен „Доктор“ на Науаф Ал Файез** в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 „Икономика“.

14.07.2020 г.

Изготвил становището.....

гр. Варна

/доц. Елка Атанасова, д.и/